

DOI: 10.33270/05267202.5

УДК 343.161.1

ТАРАСЕНКО Олег

доктор юридичних наук, професор, проректор Національної академії внутрішніх справ

03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3179-0143>;

ВАРТИЛЕЦЬКА Інна*

кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3447-0567>

Поняття «істотна шкода» у кваліфікованому складі невиконання судового рішення та в інших складах кримінального правопорушення

Анотація. Статтю присвячено аналізу наукових й емпіричних джерел щодо кваліфікації протиправних діянь, які спричинили істотну шкоду або інші суспільно небезпечні наслідки. Виокремлено ознаки шкоди фізичної, майнової та моральної в змісті кваліфікованого складу невиконання судового рішення і в контексті змісту таких наслідків в інших кримінальних правопорушеннях. Висвітлено проблеми правового забезпечення та правозастосовної практики кваліфікації кримінальних правопорушень, склад яких містить як кваліфікуючі ознаки наслідки різного змісту. Окреслено питання кваліфікації невиконання судового рішення, інших кримінальних правопорушень із заподіянням істотної шкоди, здійснено оцінку характеру кількісних і якісних критеріїв цього виду суспільно небезпечних наслідків учиненого протиправного діяння. У процесі дослідження увагу зосереджено на аналізі й узагальненні за результатами вивчення матеріалів судової практики кваліфікуючих ознак суспільно небезпечних наслідків у змісті складу невиконання судового рішення, самоуправства та в інших складах кримінальних правопорушень. Сформульовано узагальнене визначення поняття правового терміна «істотна шкода» в його трьох вимірах: шкода фізична, шкода майнова та шкода моральна; висловлено пропозицію щодо внесення відповідних доповнень до норм чинного кримінального законодавства. Дістали подальшого розвитку положення про необхідність передбачити нормами кримінального законодавства перелік наскрізних термінів, до яких включити оцінні поняття для визначення змісту та характеристики кримінально-правових наслідків у складі кримінальних правопорушень, зокрема визнати таким істотну шкоду. Запропонована законодавча новація сприятиме підвищенню ефективності процесу кваліфікації кримінальних правопорушень у правозастосовній діяльності.

Ключові слова: кваліфікований та особливо кваліфікований склад кримінального правопорушення; суспільно небезпечні наслідки; фізична, майнова та моральна шкода; істотна шкода; самоуправство; невиконання судового рішення.

Історія статті:

Отримано: 02.03.2026

Прийнято: 23.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Тарасенко О., Вартилецька І. Поняття «істотна шкода» у кваліфікованому складі невиконання судового рішення та в інших складах кримінального правопорушення. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 2 (72). С. 46–55. DOI: 10.33270/05267202.5

*Відповідальний автор

© Тарасенко О., Вартилецька І., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Пріоритетним напрямом державної політики у сфері здійснення правосуддя є створення дієвих засобів забезпечення виконання судового рішення, передусім з метою захисту прав, свобод й інтересів людини. Судове рішення є обов'язковим до виконання (ст. 129-1 Конституції України).

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод констатує, що одним з основоположних прав людини на судовий захист є забезпечення виконання рішення суду як елементу реалізації національного законодавства. У рішеннях Європейського суду з прав людини зазначено, що не може бути реалізовано право особи на справедливий суд у випадках, коли рішення суду не виконано (справи «Юрій Миколайович Іванов проти України»¹, «Горнсбі проти Греції»²). Держави, які ратифікували Конвенцію, мають цілком відповідати за виконання своїх зобов'язань щодо захисту прав і свобод людини (Senyk, 2020).

Аналіз статистичних даних судової адміністрації Верховного Суду засвідчує стійку тенденцію до збереження кількості протиправних виявів ухилення від відбування судових рішень протягом 2020–2025 років.

Тож дослідження питань визначення змісту наслідків у формі істотної шкоди в межах складу умисного невиконання судового рішення, як і низки інших складів кримінальних правопорушень, є актуальним як з наукової позиції, так і для правозастосування. Сформульовані дефініції мають значення для здійснення логічної обґрунтованої кваліфікації суспільно небезпечних діянь, забезпечення ефективного захисту прав, свобод й інтересів особи та суспільства.

Метою наукового дослідження є аналіз змісту майнових і немайнових наслідків для визначення чітких критеріїв кваліфікації суспільно небезпечного діяння як складу кримінального правопорушення за ознакою істотної шкоди.

Матеріали та методи

Питання змісту істотної шкоди як результату вчинення кримінально караного діяння були предметом дослідження різних учених.

Аспекти протиправного діяння та наслідків у складі невиконання рішення суду розглядали у своїх працях В. К. Матвійчук, В. В. Матвійчук (2022), Н. О. Денисова (2020) та інші науковці.

Утім у нормах кримінального законодавства відображено неоднозначність бачення

законодавцем змісту, наповнення та характеру суспільно небезпечних наслідків як невіддільного елементу кримінального правопорушення з матеріальним складом. Аналіз правозастосовної практики свідчить про варіативність оцінки судами наслідків у вигляді значної шкоди, істотної шкоди, збитків, втрат, що має суттєвий вплив на кваліфікацію невиконання рішення суду та значної кількості інших кримінальних правопорушень. Окреслена проблематика зумовила актуальність обраної теми.

З метою дослідження науково-теоретичних і практичних проблемних питань використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

Діалектичний метод надав можливість розглянути зміст, критерії та практичну складову кримінально-правових наслідків у вигляді істотної шкоди. Метод системного аналізу використано для структурування ознак наслідків у складі невиконання судових рішень й інших кримінальних правопорушень. Для формулювання системи ознак істотної шкоди в категоріях фізичної, матеріальної та моральної шкоди залучено формально-логічні методи, які дали змогу здійснити узагальнення практики правозастосування та сформулювати певні висновки.

Результати й обговорення

Суспільно небезпечні наслідки є невіддільним атрибутом складу кримінального правопорушення. Як результат протиправного діяння наслідки у вигляді фізичної, майнової та моральної шкоди представлено в значній кількості кримінально-правових норм, які містять матеріальний склад правопорушення, є головним показником суспільної небезпечності кримінального правопорушення, слугують основним вираженням її сутності (Shcherbinina, 2021). Термін «наслідки», як й інші правові категорії, що визначають шкоду, належить до оцінних понять. Поняття «шкода», «збитки» притаманні й іншим галузям права, зокрема є цивільно-правовими термінами, які не є тотожними і відображають зміст матеріальної (майнової) шкоди та шкоди фізичної і моральної (Yushchuk, 2024).

Необхідно зауважити, що введення в тексти нормативно-правових актів оцінних понять, зокрема і в норми кримінального законодавства, є логічним, об'єктивно неминучим (Kosovych, 2021), забезпечує найефективніше та дієве реагування щодо кримінально-правового захисту прав, свобод й інтересів особи, суспільства і держави. Водночас процес оновлення кримінально-правових норм є практично безперервним, іноді системним, але в більшості безсписним (Ponomarova, Danylevska, & Yedamenko, 2024).

У чинному КК України немає законодавчого визначення понять «значна шкода», «істотна шкода», як й інших термінів, які застосовує

¹ Справа «Юрій Миколайович Іванов проти України» (заява № 40450/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 15 жовт. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479#Text

² Справа «Горнсбі проти Греції» : рішення Європейського суду з прав людини від 19 берез. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_079#Text

законодавець для визначення змісту суспільно небезпечних наслідків у складі кримінального правопорушення. Утім істотна шкода є одним з наскрізних кримінально-правових понять.

Термін «значна шкода» в кримінальному законодавстві застосовують виключно для визначення заподіяної майнової шкоди. Аналогічний зміст законодавець вкладає і в оцінне поняття «великі розміри», «особливо великі розміри», розглядаючи їх у контексті наслідків майнової шкоди.

Можна констатувати, що для опису змісту майнової шкоди, яку в переважній більшості норм Кримінального кодексу розглядають як «матеріальну шкоду», у статтях КК використовують такі терміни, як шкода «в значному розмірі», «у великому розмірі» або «в особливо великому розмірі» (наприклад, ст. 229 КК). У значній кількості кримінально-правових норм для визначення шкоди застосовано ті самі терміни, але в множині. Такими є шкода «у великих розмірах», «в особливо великих розмірах» (наприклад, ст. 185 КК тощо).

Крім матеріальної шкоди, у деяких статтях КК в характеристиці наслідків використано терміни «майнова шкода» (ч. 1 ст. 258 КК) і «значна майнова шкода» (ч. 2 ст. 258 КК). Зміст, підстави для відмежування такої шкоди від учинення терористичного акту в цій статті не окреслено.

Аналогічний термін включено в опис наслідків у складі кримінальних правопорушень, передбачених ст. 265, 265-1 КК, із зазначенням, що майнову шкоду вважають заподіяною у великому розмірі, якщо прямі збитки становлять суму, яка в триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Під час формулювання ознак складу незаконного використання інсайдерської інформації в ст. 232¹ КК законодавець використовує декілька термінів для окреслення змісту шкідливих наслідків, які є результатом учинення протиправного діяння, передбачивши в примітці такі з них, як «значний розмір», «значний збиток», «значну шкоду». У ці поняття також вкладено лише розмір заподіяної майнової шкоди, яка в п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Хоча в описі об'єктивної сторони під час визначення наслідків у диспозиціях ч. 1 і 2 ст. 232¹ КК виокремлено дві форми наслідків. Це і «значні збитки», і «заподіяння значної шкоди охоронюваним законом правам, свободам й інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб». Аналогічний підхід використано і під час формулювання складу незаконного використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів у ст. 232³ КК.

Без жодної вказівки на категорію заподіяних наслідків у ст. 356 КК заподіяну самоуправством шкоду визначено як значну – шкоду інтересам громадянина, державним чи громадським

інтересам або інтересам власника. Таке формулювання надає можливість характеризувати шкоду в будь-яких її виявах – як фізичну, майнову, а також і моральну шкоду. Вивчення практики кваліфікації судами суспільно небезпечних діянь, які заподіяли значну шкоду, насамперед у її майновому вираженні, демонструє значну відмінність в оцінці змісту такої шкоди.

Як самоуправство, тобто самовільне, усупереч установленому законом порядку, вчинення будь-яких дій, правомірність яких оспорується, що заподіяли значну шкоду інтересам громадянина, державним чи громадським інтересам або інтересам власника, суди визнають: самовільне зайняття земельної ділянки, викопку штучного водного об'єкта загальною площею 0,0677 га, середньою глибиною 2 м, що заподіяно шкоди інтересам держави на загальну суму 471,38 грн¹; самовільну вирубку трьох дерев в урочищі поза населеним пунктом, що заподіяло матеріальну шкоду громадським інтересам на суму 39787,69 грн²; самовільну вирубку 72 дерев на земельній ділянці, що заподіяло матеріальну шкоду власнику ділянки на суму 587 611,28 грн³; самовільну передачу в оренду нежитлового приміщення, що спричинило шкоду інтересам власника ТОВ як юридичної особи, оціночна вартість якого відповідно до інформації з довідки становить 1 865 764,27 грн. Розмір заподіяної шкоди не визначено⁴. Хоча майнова шкода визнана судом у кожному із судових рішень як значна, її розмір варіюється доволі широко від суми близько п'ятисот до більше ніж пів мільйона гривень.

Аналіз чинного кримінального законодавства засвідчує, що зміст «істотної шкоди» розглядають у кримінально-правових нормах у ширшому значенні, він передбачає заподіяння фізичної, майнової, а також моральної шкоди.

В окремих статтях Кодексу є вказівка на спричинення істотної шкоди здоров'ю потерпілого (ст. 137, 143 КК), шкоди здоров'ю дитини, її фізичному розвитку або освітньому рівню (ст. 150 КК), істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам й інтересам особи (ст. 182 КК), а також охоронюваним законом правам, свободам

¹ Вирок Володимирського міського суду Волинської області від 3 лют. 2026 р. Справа № 154/430/26. Провадження № 1-кп/154/375/26. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133831710>

² Вирок Іршавського районного суду Закарпатської області від 29 січ. 2026 р. Справа № 301/164/26. Провадження № 1-кп/301/147/26. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133652114>

³ Вирок Тальнівського районного суду Черкаської області від 19 січ. 2026 р. Справа № 704/424/25. Провадження № 1-кп/704/73/26. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133414170>

⁴ Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 4 квіт. 2025 р. справа № 753/6514/25. провадження № 1-кп/753/1566/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126495122>

чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб (ст. 209-1, 359 та інші статті Кодексу).

Норми кримінального законодавства не визначають зміст критеріїв істотної шкоди, яка полягає в заподіянні шкоди здоров'ю особи. Судова практика під час вирішення питань кваліфікації вчинених правопорушень за ознакою істотності шкоди зважає на ступінь тяжкості заподіяних тілесних ушкоджень.

За ознакою істотної шкоди за ч. 1 ст. 137 КК суди кваліфікують неналежне виконання особою своїх професійних обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх унаслідок недбалого до них ставлення, що призвело до отримання легких тілесних ушкоджень, які потягли за собою розлад здоров'я тривалістю понад 6 днів, але не більше як три тижні (21 день)¹; легких тілесних ушкоджень, які спричинили короточасний розлад здоров'я²; заподіяння тілесних ушкоджень середнього ступеня тяжкості, які спричинили тривалий розлад здоров'я³; порушення санітарних правил, тобто використання немаркованих курячих яєць невідомого походження, інфікованих сальмонеллою, для приготування страв для вихованців навчального закладу, що призвело до спалаху сальмонельозу в освітньому закладі та госпіталізації до інфекційних відділень лікарень 18-ти вихованців з діагнозом «гостра кишкова інфекція»⁴.

Здійснений аналіз судових рішень дає підстави констатувати, що сталою є практика кваліфікації суспільно небезпечних діянь, які заподіяли істотну шкоду у вигляді фізичної шкоди, залежно від спричинення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості: легкі тілесні ушкодження, тілесні ушкодження середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження визнають такими, що є ознакою істотної шкоди. Тяжкі тілесні ушкодження, як і смерть потерпілої особи, розглядають такими, що спричинили тяжкі наслідки.

Науковці акцентують на інших законодавчо неунормованих питаннях оцінки змісту наслідків у вигляді фізичної шкоди. Через неконкретизований характер тяжких наслідків в особливо

кваліфікованому складі залишення в небезпеці виникають розбіжності у визначенні наслідків – як тяжких, так і середньої тяжкості тілесних ушкоджень. Констатуючи такі обставини, правники для вирішення питань кваліфікації залишення в небезпеці під час визначення фізичної шкоди, заподіяної потерпілому, пропонують визначити тяжкість наслідків у тексті ст. 135 КК (Pylypenko, D., & Pylypenko, Ye., 2025).

Привертає увагу практика кваліфікації діяння за ознакою фізичної істотної шкоди у випадках відсутності в складі кримінального правопорушення такої особливості кваліфікуючої ознаки, як тяжкі наслідки. Спричинення потерпілому тяжких тілесних ушкоджень унаслідок експлуатації праці п'ятнадцятирічного неповнолітнього суд кваліфікував як експлуатацію дитини, яка не досягла віку, з якого законодавство дозволяє працевлаштування, шляхом використання її праці, якщо дії спричинили істотну шкоду для здоров'я дитини⁵.

Наступним критерієм визначення істотної шкоди в межах суспільно небезпечних наслідків є заподіяння майнових збитків. У значній кількості статей Кодексу передбачено саме матеріальну оцінку істотності. Суттєві зміни до характеристики істотної шкоди в ст. 364, 364-1, 365, 365-1, 365-2, 367 КК вніс Закон України від 13 травня 2014 року № 1261-VII, виключивши зі змісту останньої будь-яку можливість заподіяння шкоди інших видів, крім майнової⁶. До внесення змін у примітку ст. 364 КК для визначення змісту істотної шкоди в цих нормах було використано формулювання: «якщо шкода полягає в завданні матеріальних збитків, то вважається такою, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян». Вказуючи в такий спосіб на майнову сторону шкоди, законодавець визнавав можливим заподіяння істотної шкоди і в інших вимірах – як шкоди фізичної та шкоди моральної.

Водночас слід зауважити, що відсутність наслідків як результату здійсненого суспільно небезпечного діяння у вигляді істотної шкоди або тяжких наслідків, які є конструктивною ознакою певних кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (зокрема, ч. 1 та 2 ст. 364, ст. 367 КК), може бути свідченням учинення незакінченого кримінального правопорушення, наявності адміністративного, а також дисциплінарного проступку (Maslova, 2022).

¹ Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 17 берез. 2026 р. Справа № 308/3130/26. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134911237>

² Вирок Апостолівського районного суду Дніпропетровської області від 22 верес. 2021 р. Справа № 171/869/21. Провадження № 1-кп/171/131/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99841576>

³ Вирок Теофіпольського районного суду Хмельницької області 6 лют. 2024 р. Справа № 669/279/22. Провадження № 1-кп/685/6/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116795183>

⁴ Вирок Збаразького районного суду Тернопільської області від 4 берез. 2019 р. Справа № 598/28/19. Провадження № 1-кп/598/97/2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80220476>

⁵ Вирок Дергачівського районного суду Харківської області від 10 квіт. 2017 р. Справа № 619/4600/15-к. Провадження № 1-кп/619/41/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/65910732>

⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України : Закон України від 13 трав. 2014 р. № 1261-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-18#n66>

У цих статтях КК у їх чинній редакції передбачено відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, що спричиняє заподіяння істотної шкоди виключно в її майновому вираженні. Попередня редакція примітки передбачала заподіяння шкоди майнового характеру в таких самих одиницях обчислення, водночас вказувала на можливість завдання і немайнової шкоди.

Крім майнового змісту, поняття «істотна шкода» в низці статей КК охоплює ширший, проте невизначений зміст. У примітці до ст. 246 КК «істотну шкоду» вважають такою, що у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а також іншу шкоду як завдану навколишньому природному середовищу. Зокрема, йдеться про забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів.

Цікавим є уточнення щодо змісту істотної шкоди, викладене в примітці до ст. 248 КК, у якій зазначено, що істотною шкодою від незаконного полювання є заподіяння матеріальних збитків у виді шкоди, що у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Водночас зазначено, що йдеться про шкоду, якщо вона полягає саме в завданні матеріальних збитків. Це уточнення дає підстави стверджувати, що, крім матеріальних збитків, тобто майнової шкоди, наслідки можуть бути й іншими, такими, що не обмежуються виключно майновим негативним результатом. У ст. 249 КК взагалі не висвітлено зміст істотної шкоди, лише є вказівка на такі небезпечні наслідки, які визначають матеріальний склад вчинюваного діяння – незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Аналогічне положення закріплено в примітці до ст. 182 КК. На заподіяння істотної шкоди від порушення недоторканності приватного життя вказано під час прийняття нормативних змін Законом від 2 червня 2011 року № 3454-VI, яким запроваджено диференціацію кримінальної відповідальності за це кримінальне правопорушення через включення до ст. 182 КК України частини другої, яка містила кваліфікуючу ознаку «заподіяння істотної шкоди охоронюваними законом правам, свободам та інтересам особи». До статті було включено примітку, згідно з якою істотною майновою шкодою визнано шкоду, яка в сто і більше разів перевищує НМДГ¹. Криміналізуючи діяння за ознакою наслідків, законодавець визнав недоторканність приватного життя громадянина цінністю, невід'ємним правом людини (Stomatov,

2024), правом, яке необхідне для охорони життя, свободи, гідності людини як особистості (Matsura, & Sosnina, 2021).

Характеристики істотної шкоди здоров'ю потерпілого внаслідок умисного порушення встановленого законом порядку застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини не висвітлено в ст. 209-1 КК. Водночас із визначення нормативного поняття шкоди як фізичної, адже йдеться про шкоду здоров'ю людини, можна констатувати, що зміст таких негативних наслідків полягає в заподіянні тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості.

Крім вказівки на наслідки у вигляді істотної шкоди в частині першій, далі у кваліфікованому й особливо кваліфікованому складах порушення порядку трансплантації є лише одна вказівка на діяння та одночасно на наслідок – вилучення в людини її анатомічних матеріалів.

Вилучення в людини її органів (їх частин), тканин як анатомічних матеріалів² (Tkach, 2023) може мати наслідком заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень за ознакою втрати органу, втрати функції органу, іншого розладу здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менше як на одну третину, що кваліфікують за ч. 2 ст. 143, ч. 1 або 2 ст. 121 КК. Настання смерті особи внаслідок вилучення будь-яких анатомічних матеріалів утворює склад вбивства (як умисного, так і через необережність), що становить сукупність діянь з відповідними статтями КК. Заподіяння іншої шкоди здоров'ю особи, зокрема легких, середньої тяжкості тілесних ушкоджень, повністю охоплене поняттям істотної фізичної шкоди з кваліфікацією такого діяння за ч. 1 ст. 143 КК. Порушення порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини може мати різні за характером і змістом наслідки для окремих осіб, створюючи небезпеку для життя і здоров'я людини (Kuziuk, 2024).

Крім результату фізичних пошкоджень, у змісті істотної шкоди можуть бути наслідки у формі моральної шкоди. Характерними для цієї категорії є правові норми, до диспозиції яких включено заподіяння кримінально каранними діяннями шкоду правам, свободам чи інтересам як людини, так і юридичних осіб, суспільства, держави – суспільно небезпечні наслідки.

Таким, зокрема, є незаконне придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації (ст. 359 КК), яке в особливо кваліфікованому складі (ч. 3) містить ознаку заподіяння істотної шкоди, яку законодавець визначає як шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних : Закон України від 2 черв. 2011 р. № 3454-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3454-17#Text>

² Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17 трав. 2018 р. № 2427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>

або інтересам окремих юридичних осіб. Передусім такі дії тісно пов'язані з метою отримання конфіденційної інформації, утворюючи сукупність з незаконним порушенням недоторканості приватного життя (Tsutskiridze, Nazymko, & Ponomarova, 2025).

Відповідно до Критеріїв належності спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку й інших технічних засобів негласного отримання інформації, спеціальні технічні засоби призначають для застосування в оперативно-розшуковій, контррозвідувальній або розвідувальній діяльності¹. Протилежні дії з такими засобами, як придбання, збут, а також незаконне їх використання, здатні заподіяти шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб. У випадках заподіяння діянням істотної шкоди вчинене утворює кваліфікований склад кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 359 КК.

Деякі науковці обстоюють думку щодо необхідності часткової декриміналізації цього правопорушення. Зокрема, пропонують виключити зі способів вчинення діяння, визначених у ч. 1 ст. 359 КК України, такі дії, як незаконне придбання або збут спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Процес розроблення, виготовлення, постачання спеціальних технічних засобів утворює склад адміністративного правопорушення (Leonov, & Serohin, 2017).

Також правники вважають, що є необхідність декриміналізації діяння, передбаченого ст. 359 КК, з одночасним включенням до КК ст. 182-1 з криміналізацією незаконного використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. У кваліфікованому складі пропонованого правопорушення передбачено завдання істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам й інтересам лише людини (Ponomarova, Danylevska, & Yedamenko, 2024).

Частково поділяючи запропоновані новації, вважаємо, що за ступенем і характером передбачене ч. 1 ст. 359 КК діяння не містить того рівня суспільної небезпечності, що відповідає критеріям кримінального правопорушення. Водночас учинення незаконного придбання або збуту спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а також незаконне їх використання, що заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, містить склад саме кримінального правопорушення. Тому

доцільно виключити з ч. 2 ст. 359 КК кваліфікуючу ознаку – заподіяння істотної шкоди з одночасним внесенням такого суспільно небезпечного наслідку до основного складу розглядуваного правопорушення.

Моральна шкода має складний характер окреслення меж, у правових нормах різних галузей права її позначають такими оцінними поняттями, як «значна», «суттєва», «істотна», а також визначають у межах тяжких наслідків поміж кваліфікуючих ознак складу кримінального правопорушення. Одним зі шляхів уніфікування визначення реальної шкоди як результату вчинення кримінального правопорушення, зокрема шкоди здоров'ю, честі, гідності, діловій репутації, авторитету фізичних і юридичних осіб, розглядають можливість використання єдиної розрахункової одиниці – неоподаткований мінімум доходів громадян. І такий підхід можна визнати достатньо обґрунтованим (Denysova, 2025) як ефективний механізм відшкодування моральної шкоди в межах наслідків кримінального правопорушення.

Характер змісту істотної шкоди у кваліфікованому складі невиконання судового рішення (ч. 2 ст. 382 КК) теж є неоднотипним. Шкоду позиціонують у негативі щодо охоронюваних законом прав і свобод громадян, державних чи громадських інтересів або інтересів юридичних осіб, і наслідки можуть бути у вигляді фізичної, майнової та моральної шкоди.

Невиконання судового рішення, яке має правовий наслідок, може завдати істотної шкоди, передусім якщо воно порушує права та свободи громадян або спричинює значні матеріальні збитки. Така ситуація може спричинити шкоду як у цивільному, так і в кримінальному провадженні, що призводить до настання негативних наслідків від невиконання судових рішень.

На можливість заподіяння істотної шкоди через невиконання судового рішення адміністративного суду спрямовують увагу як науковці, так і практики (Denysova, 2020).

Невиконання рішення суду може спричинити значні матеріальні збитки (істотну шкоду), такі як втрата майна, не виплата заробітної плати, не виплачені компенсації та інші фінансові втрати тощо, а отже, заподіяти майнову шкоду.

Розміри можливої майнової шкоди як істотної в складі невиконання судового рішення не мають нормативного визначення. Суди для визначення таких розмірів використовують включені до кримінально-правових норм критерії такого розрахунку (примітка до ст. 364 КК). Наприклад, умисні протиправні дії начальника РВ ДВС Білоцерківського МРЮУ щодо незаконного накладення арешту на автомобіль й оголошення його в розшук, унаслідок чого власник був обмежений у праві на вільне користування та розпорядження належним йому на праві власності автомобілем вартістю 92 217,87 грн, що у 100 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, визнано

¹ Критерії належності спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації: постанова Кабінету Міністрів України від 22 верес. 2016 р. № 669. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/669-2016-%D0%BF#n158>

судом невиконанням судових рішень, що заподіяло істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам й інтересам окремих громадян, а також спричинило істотну шкоду нематеріального характеру державним інтересам у вигляді підризу авторитету органів державної виконавчої служби, формування у свідомості громадян недовіри до цієї служби та впевненості в можливості здійснення працівниками державної виконавчої служби своїх повноважень з порушенням чинного законодавства¹.

Водночас у більшості розглянутих вироків суду жодних розрахункових одиниць суди не наводять. Фіксують лише розмір заподіяної шкоди і констатують, що така шкода є істотною. Прикладами такого формулювання у кваліфікації вчиненого невиконання судових рішень є: невиконання директором і головним бухгалтером ДП «Сумський обласводдор» судових рішень, що заподіяло інтересам держави шкоду у вигляді ненадходження до бюджету стягнутих за рішеннями суду коштів загальною сумою 4 066 612 грн, що є істотною шкодою²; дарування нежитлових приміщень члену сім'ї, які за рішенням Дарницького районного суду м. Києва є комунальною власністю територіальної громади м. Києва та підлягали поверненню у її власність, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом громадським інтересам, оскільки згідно з висновком про вартість майна це нежитлове приміщення коштувало 5 068 245 грн³; дарування стороннім особам земельної ділянки з нормативною грошовою оцінкою 344 950 грн, яка за рішенням суду підлягала поверненню у володіння територіальної громади м. Черкаси⁴; неповернення директором ДП «Іванківський цукровий завод» боргу в розмірі 239 774 грн на виконання судового рішення, що заподіяло істотної шкоди охоронюваними законом правам громадянина, вчинене службовою особою⁵.

Правова оцінка наслідків суспільно небезпечного діяння є процесуальною вимогою та

правовою підставою під час кваліфікації кримінального правопорушення з матеріальним складом, адже зміст таких наслідків у вигляді будь-якої шкоди має важливе значення для визначення кваліфікуючих ознак у складі правопорушення. Істотна шкода як результат невиконання судового рішення в будь-яких її виявах повинна бути розглянута правозастосувачем.

Висновки

Вказівка на суспільно небезпечні наслідки в диспозиціях статей КК, які включають шкоду в різних її варіаціях до основного та кваліфікованого складів кримінальних правопорушень, суттєво різняться. Для визначення наслідків у формах фізичної, майнової та моральної шкоди в статтях Кодексу використано такі поняття, як «значна шкода», «значна майнова шкода», «значний збиток (значні збитки)», «істотна шкода» тощо.

Здійснений аналіз наукових джерел і практики правозастосування дає змогу констатувати необхідність здійснення законодавчої регламентації оцінних понять, що характеризують зміст суспільно небезпечних наслідків у складі кримінального правопорушення.

Запропоновано обмежитися залишенням у Кодексі терміна «істотна шкода» і визначити її в категоріях фізичної, майнової та моральної шкоди.

Фізична істотна шкода, яка полягає в заподіянні шкоди здоров'ю людини, обумовлена ступенем тяжкості спричинених тілесних ушкоджень і полягає в заподіянні легких, середнього ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, а також в іншому розладі здоров'я (отруєння, опромінення, а також затримка в розвитку чи погіршення його показників тощо).

Майновою істотною шкодою мають визнавати таку, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Через невизначеність кримінально-правовими нормами відмінностей у характеристиці як значної, так й істотної шкоди щодо ознак моральної шкоди видається доцільним відмовитися від поняття «значна шкода», а моральну істотну шкоду визнавати такою, що полягає в заподіянні шкоди правам, свободам й інтересам особи, громадським, суспільним і державним інтересам, а також інтересам юридичних осіб.

У разі включення до норм кримінального законодавства наскрізного загального терміна «істотна шкода» з нормативним роз'ясненням зміст цієї ознаки у кваліфікованому складі невиконання судового рішення не вимагатиме окремої самостійної характеристики.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

¹ Вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 7 трав. 2018 р. Справа № 1-кп/357/9/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73816004>

² Вирок Ковпаківського районного суду м. Суми від 29 листоп. 2021 р. Справа № 592/7913/18. Провадження № 1-кп/592/261/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101441353>

³ Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 17 лют. 2020 р. Справа № 753/9914/18. Провадження № 1-кп/753/343/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87976568>

⁴ Вирок Придніпровського районного суду м. Черкаси від 20 лют. 2018 р. Справа № 711/3367/17. Провадження № 1-кп/711/63/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72374821>

⁵ Вирок Маньківського районного суду Черкаської області від 21 листоп. 2018 р. Справа № 701/340/17-к. Провадження № 1-кп/701/3/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78008930>

References

- [1] Danylova, I.O. (2025). Moral (non-property) damage in the content of significant damage and serious consequences of official criminal offenses. *State and Regions. Series "Law"*, 1(87), 93-102. DOI: 10.32782/1813-338X-2025.1.13
- [2] Denysova, D.O. (2020). Enforcement of administrative court decisions and liability for their non-enforcement. *Monaco, Principauté de Monaco*, 3, 64-67. DOI: 10.36074/03.04.2020.v3.20
- [3] Kosovych, V.M. (2021). Evaluative concepts in the draft law of Ukraine "On copyright and related rights": theoretical and practical analysis. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series "Law"*, 68, 52-57. DOI: 10.24144/2307-3322.2021.68.9
- [4] Kuziuk, M.H. (2024). Violation of the procedure established by law for the transplantation of human anatomical materials: concepts and types. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series "Law"*, 83(3), 77-81. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.83.3.12
- [5] Leonov, B.D., & Serohin, V.S. (2016). Criminal-legal counteraction to illegal activities with special technical means of covert information obtaining. *Information and Law*, 2(17), 139-146. DOI: 10.37750/2616-6798.2016.2(17).272924
- [6] Maslova, O.O. (2022). On the significance of optional features of the objective side of the composition of a criminal offense. *Pecarpathian Legal Bulletin*, 2(43), 110-117. DOI: 10.32837/pyuv.v0i2.1026
- [7] Matsura, N.A., & Sosnina, O.V. (2021). Regarding the object of the violation of privacy. *Bulletin of the Lviv University of Trade and Economics. Series "Legal Sciences"*, 9, 50-56. DOI: 10.36477/2616-7611-2021-09-07
- [8] Matviichuk, V.K., & Matviichuk, V.V. (2022). *Criminal-legal characteristics of the act of violation of privacy (Article 182 of the Criminal Code of Ukraine)*. V.K. Matviichuk (Ed.). Kyiv: Lira-K Publishing House.
- [9] Ponomarova, T.I., Danylevska, Yu.O., & Yedamenko, I.V. (2024). Criminal liability for illegal actions with special technical means of secret obtaining of information. *Legal Journal of Donbass*, 4(89), 90-95. DOI: 10.32782/2523-4269-2024-89-90-95
- [10] Pylypenko, D.O., & Pylypenko, Ye.O. (2025). Determination of other grave consequences in a particularly qualified composition of abandonment in danger. *Analytical and comparative law*, 1, 640-644. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.01.106
- [11] Senyk, S.V. (2020). Enforcement as a sign of the legal force of judicial acts in civil proceedings in Ukraine in the context of the application of Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (based on the case law of the European Court of Human Rights). *Journal of the Kyiv University of Law*, 3, 175-181. DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.32
- [12] Shcherbinina, I.Yu. (2021). Integrative function of socially dangerous consequences of a criminal offense. *Law and Society*, 3, 138-143. DOI: 10.32842/2078-3736/2021.3.20
- [13] Stomatov, E.H. (2024). Criminal-legal protection of the right to privacy: modern history of Ukraine. *Legal Scientific Electronic Journal*, 1, 558-563. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/133.
- [14] Tkach, Yu.O. (2023). The subject of the crime of violating the procedure established by law for the transplantation of human anatomical materials. *Law and Safety*, 4(91), 34-44. DOI: 10.32631/pb.2023.4.03
- [15] Tsutskiridze, M.S., Nazymko, Ye.S., & Ponomarova, T.I. (2025). Illegal acquisition, sale or use of special technical means of obtaining information: problems of determining the object of a criminal offense. *Legal Journal of Donbass*, 1(90), 77-82. DOI: 10.32782/2523-4269-2025-90-77-82
- [16] Yushchuk, O.I. (2024). Compensation for damage or elimination of harm caused by a criminal offense. *Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University. Series "LAW"*, 86(4), 396-401. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.59

Список використаних джерел

- [1] Данилова І. О. Моральна (немайнова) шкода у змісті істотної шкоди і тяжких наслідків службових кримінальних правопорушень. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2025. № 1 (87). С. 93–102. DOI: 10.32782/1813-338X-2025.1.13
- [2] Денисова Д. О. Виконання судових рішень адміністративного суду та відповідальність за їх невиконання. *Monaco, Principauté de Monaco*. 2020. № 3. С. 64–67. DOI: 10.36074/03.04.2020.v3.20
- [3] Косович В. М. Оціночні поняття у проєкті закону України «про авторське право і суміжні права»: теоретико-практичний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2021. Вип. 68. С. 52–57. DOI: 10.24144/2307-3322.2021.68.9

- [4] Кузюк М. Г. Порухення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини: поняття та види. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 83. Ч. 3. С. 77–81. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.83.3.12
- [5] Леонов Б. Д., Серьогін В. С. Кримінально-правова протидія незаконній діяльності зі спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації. *Інформація і право*. 2016. № 2 (17). С. 139–146. DOI: 10.37750/2616-6798.2016.2(17).272924
- [6] Маслова О. О. Щодо значення факультативних ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 2 (43). С. 110–117. DOI: 10.32837/ryuv.v0i2.1026
- [7] Мацура Н. А., Сосніна О. В. Щодо об'єкта складу порушення недоторканності приватного життя. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2021. № 9. С. 50–56. DOI: 10.36477/2616-7611-2021-09-07
- [8] Матвійчук В. К., Матвійчук В. В. Кримінально-правова характеристика діяння порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України): монографія / за заг. ред. В. К. Матвійчука. Київ : Ліра-К, 2022. 232 с.
- [9] Пономарьова Т. І., Данилевська Ю. О., Єдаменко І. В. кримінальна відповідальність за незаконні дії зі спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 4 (89). С. 90–95. DOI: 10.32782/2523-4269-2024-89-90-95
- [10] Пилипенко Д. О., Пилипенко Є. О. Визначення інших тяжких наслідків в особливо кваліфікованому складі залишення в небезпеці. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 1. С. 640–644. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.01.106
- [11] Сенік С. В. Виконавчість як ознака законної сили судових актів у цивільному процесі України у контексті застосування статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (на матеріалах практики європейського суду з прав людини). *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 175–181. DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.32
- [12] Щербініна І. Ю. Інтегративна функція суспільно небезпечних наслідків кримінального правопорушення. *Право і суспільство*. 2021. № 3. С. 138–143. DOI: 10.32842/2078-3736/2021.3.20
- [13] Стоматов Е. Г. Кримінально-правова охорона права на недоторканність приватного життя: новітня історія України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 558–563. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/133.
- [14] Ткач Ю. О. Предмет злочину порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини. *Право і безпека*. 2023. № 4 (91). С. 34–44. DOI: 10.32631/pb.2023.4.03
- [15] Цуцкїрідзе М. С., Назимко Є. С., Пономарьова Т. І. Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації: проблеми визначення об'єкта кримінального правопорушення. *Правовий часопис Донбасу*. 2025. № 1 (90). С. 77–82. DOI: 10.32782/2523-4269-2025-90-77-82
- [16] Ющик О. І. Відшкодування збитку або усунення шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 86. Ч. 4. С. 396–401. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.59

TARASENKO Oleh

Doctor of Law, Professor, Vice-Rector of the National Academy of Internal Affairs
03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3179-0143>;

VARTYLETSKA Inna

PhD in Law, Professor, Professor of the Department of Criminal Law of the National Academy of Internal Affairs
03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3447-0567>

Concept of «Substantial Damage» in the Qualified Component of Non-Execution of a Court Decision and in other Components of a Criminal Offense

Abstract. The article is devoted to the analysis of scientific and empirical sources on the qualification of illegal acts that caused significant harm or other socially dangerous consequences. The signs of physical, property and moral harm in the content of the qualified composition of non-execution of a court decision and in the context of the content of such consequences in other criminal offenses are highlighted. The problems of legal support and law enforcement practice of the qualification of criminal offenses, the composition of which includes consequences of various contents as qualifying features, are highlighted. The issues of the qualification of non-execution of a court decision, other criminal offenses causing significant harm are highlighted, and the nature of the quantitative and qualitative criteria of this type of socially dangerous consequences of the committed illegal act is assessed. In the process of research, attention is focused on the analysis and generalization, based on the results of studying the materials of judicial practice, of the qualifying features of socially dangerous consequences in the content of the composition of non-execution of a court decision, arbitrariness and in other criminal offenses. A comprehensive generalized concept of the legal term “substantial damage” in its three dimensions: physical damage, property damage and moral damage has been formulated, and a proposal has been made to make appropriate additions to the norms of current criminal legislation. The provision on the need to provide for the norms of criminal legislation to include a list of comprehensive terms, which include evaluative concepts for determining the content and characteristics of criminal law consequences as part of criminal offenses, in particular, to recognize such significant damage, has been further developed. The proposed legislative innovation will contribute to a more effective process of qualifying criminal offenses in law enforcement activities.

Keywords: qualified and especially qualified elements of a criminal offense; socially dangerous consequences; physical, property and moral damage; significant damage; arbitrariness; failure to comply with a court decision.